استقلال خپلواکی
www.esteqlaal.net

روانشاد پوهاند عبدالحی حبیبی يکشنبه ۲٦ نوامبر ۲۰۲۳

د احمد شاه بابا دیوان

دولسمه برخه

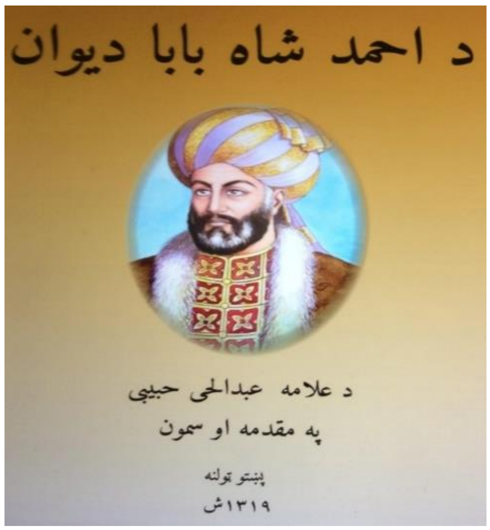

د بې وزلو لاس نیول:

رحم او شفقت، مهربانی او عطوفت د انسان د فطرت ښه او لوړ مظاهر دي، انسان د بل انسان په خوږ خوږيږي، او په وير ئې ويرجن کيږي، سعدی انسان د يوه بدن اعضاء ګڼي، نو ځکه وايي:

چو عضوی بدرد آورد روزگار
دیگر عضوها را نماند قرار

لکه سعدی چه پخپل شاعرانه منطق دغه زړه سوی او رحم د انسانيت توک بللی دي، حقيقتاً هم دغه خلق، په ژوندون کي ډير اهميت لري، تقريباً د اجتماعی تعاون او تساند روح دی! مسعود سلیمان غزنوی (٥١٥ ه وفات) ښکه ښه ويلي دي:

روزیکه راحتی نرسد از من
گر هیچ آدمی را بد خواهم

مر خلق راز عمر نه پندارم

از مـردی و مـروت بیزارم

اخلاقیونو او شاعرانو د دغي ښیګړي تبلیغ او تلقین په ډول ډول کړی دي، مګر په پښتنواله کي دغه خوی دومره اهمیت لري، چه بې له ښندني او مرحمته، پښتون نسي پښتون کیدای، احمد شاه بابا هم د بې وزلو کومک ډیر ښه بولي، بلکه د لوړتوب یو لوی جز ئې هم ګڼي، لکه چه وایي:

چه خدای لوی کړې "احمد شاهه"

تـل د خـوارو دسـتګـیـري کـړه

نصیحت اروېدل

د ښیګړي د پاره د نصیحت اروېدنه لازمي ده، ځکه نو په دنیا کي د تبلیغ درجه ډیره لوړه ده ولی چه سموالی بې له وعظ اروېدو ممکن ندی، احمد شاه بابا دغه د اجتماعی اصلاح مهم اساس، او د پوهانو خوي داسي ښیئي:

هـر دانـا د بـل نـادان خـبـره پند کا

پر نادان به د دانا خبر وي ستوخه

تصوف

د تصوف پر اصل او حقیقت چه علماؤ بحثونه کړی دي هغه اوږده دي، موږ د مخه د خوشحال خان د کلیات په مقدمه کي، د دوی د ابحاثو خلاصه لیکلي ده ٢٦ دلته ئې لیکنه تکرار ده.

٢٦وګوری د خوشحال خان د کلیات مقدمه ص ٥١، ٥٢، ٥٣ د قندهار طبع.

د احمد شاه بابا په کلام کي د تصوف رنګ غالب دي، او د ده د شعر لوی برخه هم تصوف ګڼل کیږي!

په مشرقی شاعری کي، مخصوصاً بیا د مغولو تر اړو دوړ وروسته د تصوف روح غالب شوی دي، او ځني شعراء که څه هم مسلکاً او عملاً د تصوف خاوندان نه وه، هم د تصوف په اصطلاحاتو کي نښتي، او له دغي دینا څخه ګډ شوی دي، مګر ځني ځني پاخه متوصوفین هم پکښي وه! د احمد شاه بابا د ژوندون سوانح چه موږ ګورو، د ده په عمل او کارونو کي خو د تصوف د انزوا، او ترک دنیا، منفی خوا نه وینو، نو له دغه جهته موږ دی تر دغه چه یو متصوف سړی ئې وبولو، ښه او حقیقت دغه دي چه متشرع ئې وګڼو، ځکه چه د ده د شریعت پروری قصې او حکایات تر اوسه په ملت کي پاته دي! مګر هیڅوک نسي ویلاي، چه دی نو لکه متصوفین، یو منزوی، او په ګوټ کي

ناست او خلوت پسند سړی وو، بلکه د ده عمر تر خلوت په جلوت کي ډیر تیر سوی، او د تنازع للحیات پر میدان یو فاتح او بریالی عسکری قاید وو!

دلته زه ناچار یم، چه د احمد شاه بابا د تصوف د تحقیق په خوا کي خبره لږ څه سره وشنم، که د علماء او محقیقینو و پلټنو ته رجوع وکړو، نو به دا ښکاره شي چه د اسلام په خیر القرون او لمړی صدی کي، تصوف په دغه اوسنی نوم او مفهوم نه وه، لمړي سړی چه د صوفی په نوم بلل شوی دي، ابو هاشم صوفی دي، چه په ۱۵۰ هـ کال وفات شوی دي. ۲۷

۲۷کشف الظنون ج ۱ ص ۲۹۰، د جامی نفحات الانس ص ۳۲.

ځنی علماء و دې ته تللی دي، چه د نبوت په عصر کي دغه مسلک د احسان په نوم یاد شوی دي، لکه په صحیح بخاری باب الایمان کي چه د ایمان سره احسان راغلي دي، د حدیث په اصطلاح احسان دغه تصوف دي. ۲۸

۲۸د حضرت شاه ولی الله صاحب دهلوی حجة الله البالغه.

په حقیقت کي تصوف دوه ډوله لری، چه یو "منفی تصوف" دي یعنی دنیا پریښول، او د علائقو شلول، بل "مثبت تصوف" چه له سلوک او زیار او د نفس له تربیته، او میني او پوهنی او عبادت او د خلقو خدمت او جهاد څخه جوړ شوی دي.

په لمړی ډول کي د هند د فلسفې اثر ډیر دي، اما پر دوهم ډول د شریعت او اسلام مقدس رنګ غالب دي، چه هغه لمړی ډول ته علماؤ فلسفی تصوف او دوهم ډول ته اسلامی او شرعی تصوف ویلی دي.

ځکه چه په تصوف ډیر د فلسفې مسایل ګډ شوي دي، نو له دغه جهته دا هم ویل شوي دي، چه دغه کلمه له یونانی کلمې (سوف) څخه معربه شوې ده، یعني حکمت سوفیه یعني حکماء ۲۹ مګر محققین وایي چه دغه د فلسفې غلبه پر لمړی ډول تصوف وه، علامه حاجی خلیفه په دغه باب کي لیکلي دي:

۲۹د علامه ابو ریحان بیرونی متوفی ٤٤٠ هـ کتاب الهند د لیدن طبع.

"و اعلم ان الاشراقیین من الحکماء الالهیین کالصو فین فی المشرب و الا صطلاح خصوصاً المتأخرین منهم..." ۳۰

٣٠ کشف الظنون، ج ۱ ص ۲۹۰.

په دې ډول نوی مستشرقين او پوهان لکه فان کريمر ډوزی، د هند فلسفه، او نکلسن د نو فلاطونيت فلسفه، په تصوف کډه بولي. ۳۱

٣١د علامه اقبال فلسفه عجم ص ۹۵، د حيدر آباد طبع.

نو که د حضرت شاه ولی الله صاحب محدث (رح) پر قول سم موږ دا ومنو چه په عهد نبوی (ص) کې تصوف د احسان په نوم موجود وه، ځکه چه په هغه عهد کې هيڅ د فلسفې او د هندی او يونانی افکارو اثر نه وو، او نه اصحاب کرام (رض) او خلفاء عظام په خلوت کې کښينسته، بلکه د دوی لوی کار د اسلام تبليغ او جهاد وو، او له رهبانيته منع شوي وه. ۳۲

٣٢لارهبانية فی الاسلام (الحديث).

له دغې مقدمې څخه دغه نتيجه را وزی، چه د اسلام لمړنی تصوف د احسان په نوم فقط د خالق عبادت، او د مخلوق خدمت، او هدايت او جهاد وو، مګر وروسته ځني منفي خيالات د هند له خوا، او ځني افکار د يونان له فلسفې څخه په را ګډ سوه، چه د تصوفو رنګ ئې ور اليش کې، دغه تصوف نو "فلسفی تصوف" بلل کيږی، د دغه خبری تصديق موږ د حضرت خواجه عطار (رح) له ويناوو څخه کوو چه ليکي: "تا بعد از آن طريقت (تصوف) به فلسفه کشيد، چنانکه معلوم هست." ۳۳

٣٣تذکرة الاولياء د خواجه عطار ص ۲۰۷ دوهم توک.

اوس به نو له دغو تفصيلاته څخه تاسي ته ښکاره شوې وي، چه د تصوف منفي خوا چه د هند او يونان د فلسفې افکار په ګډ دي، له اصلی اسلامی تصوف څخه بيله ده، ځکه چه اسلامی تصوف، عين د شريعت پابندی او د اخلاق نبوی (ص) او د سنتو تعقيب دي، چه هلته رهبانيت نه سته، او زيار او جهاد فی سبيل الله، او د اسلام تبليغ او د خلقو هدايت ئې اساس دي! نو په دغه معنی موږ د متصوف او متشرع فرق نسو کولاي، او دغه دوه صفته سره لازم او ملزوم دي!

په دې نژدې درو پيړيو کې (درې سوه کاله) حضرت شيخ احمد فاروق کابلی ٣٤ مجدد الف ثانی (رح) د تصوف لوی مصلح او مجدد دي، ځکه چه د ٣٤ حضرت شيخ عطار (رح) په قول ډير نوی

٣٤تولد ٩٧١ه وفات ١٠٣٤ه مدفن سرهند.

فلسفی او هندی افکار په تصوفو ګډ شوي وه، حضرت مجدد (رح) او د ده ملګرو او شاګردانو دغه پردي افکار چه نوی نوی راغلي وه وایستل، او هغه د صدر اول پر اساس يې بنا کړه، ځکه نو دئ مجدد بلل کيږي، او د ده له مکتوباتو او نورو کتابونو څخه دغه تحقیق ښه ښکاره دي. د احمد شاه بابا تصوف هم د حضرت مجدد له کتابو نه اقتباس شوي، او دی يو متشرع سړی وو، چه له علماو سره ئې تل مجلسونه او ګډون درلود، او پخپله ئې هم له علومو څخه برخه درلوده!

احمد شاه بابا و حضرت شاه فقیر الله صاحب جلال آبادی ثم الشکار پوری ته پوره ارادت درلود، میا صاحب د خپل وخت یو مشهور متشرع عالم، او د دین مشر وو، چه په شکارپور کي میشته وو، د احمد شاه بابا او شاه صاحب رابطه او مکاتبات او مفاوضات تل جاری وه، له مکتوباتو څخه ئې دغه ټینګه رابطه ښکاره کيږي چه په لاهور کي چاپ شوي دي!

میان فقیر الله صاحب پخپل وخت کي لوی مرشد او مرجع د مسلماناو وو، په هندوستان او افغانستان کي ئې د فضل او علم او تقوا ږغ تللی وو، هر ځاي ئې ارادتمندان درلوده، احمد شاه بابا هم د دغه عالم په فیض اخیستونکو مخلصینو کي وو، لکه چه میان صاحب د احمد شاه بابا تر وفات وروسته په یوه مکتوب کي و سلیمان شاه د ده جانشین ته داسی لیکي:

" نظر برابطه انسانیه، علی الخصوص حسب رابطه قویه که فیما بین جناب شاه غفران پناه و این درویش صورت یاب گردیده بود..." ٣٥

٣٥د میان فقیر الله صاحب مکتوبات ص ٢٦٩ د لاهور طبع.

په دي ډول د احمد شاه بابا عالمانه روابط د دغه مشهور او جید عالم سره ټینګ وه، دغه زموږ د وطن نامتو مرشد او عالم په څلور وسیلي په طریقت کي و حضرت مجدد (رح) ته رسيږي، چه د ده تصوف هم له دغه منبعه ماخوذ دی، نو ځکه د تحقیق او تجدید جنبه لری، او احمد شاه بابا هم د ده يو محقق او متشرع ارادتمند ګڼل کيږي، چه اسلامی مثبت تصوف ئې له دغه لویه عالمه کسب کړي، او د اسلامی شریعت يو زیار کښونکی او مجاهد پیر وو!

مثلاً شاه صاحب په یوه عربی مکتوب کي، چه احمد شاه بابا ته ئې را استولی دي، د جهاد تشویق کوی، او د اسلام د حقیقی اوامرو ښوونه او فتوا ورکوي. ٣٦

٣٦د میان فقیر الله صاحب مکتوبات ص ٢٧١ د لاهور طبع.

اوس به نو تاسی ته ښکاره شوې وي، چه زموږ د احمد شاه بابا عرفانی افکار پر کوم محور ګرزی؟ او له کمه ځایه ئې استفاده کړې ده؟ او د تحقیق په کومه درجه کي وو؟

اوس چه موږ د احمد شاه بابا پر عارفانه افکارو لږ څه روڼا واچوله، او د دغه حقیقت مو څه نه څه څرګند کي، د دې دپاره چه زموږ ښاغلی ویونکي د بیان له اوږدوالي څخه زهیر نسي، نو به لنډ لنډ د ده ځني عرفانی افکار لاندي ولیکو، هغه څوک چه شایق وي، پخپله به دغسي ډیر خواږه بحثونه د ده په کلام کي ومومي، ځکه نو موږ له تفصیل څخه صرف نظر کوو.

د امانت دروند بار

دا هغه دروند وری دي، چه په "انا عرضنا الامانة على السموات و الارض و الجبال فابين ان يحملنهاو اشفقن منها فحملها الانسان" ۳۷ کي ئې قرآن عظیم ۳۷

---

۳۷ سوره احزاب ۲۲-۹

ذکر کړی دي، د انسانیت عام مسئولیت او د خلافت الهی د مقام اهمیت خورا درونند او ډیر دي حافظ وايي:

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعۀ فال بنام من دیوانه زدند

احمد شاه بابا د انسان دغه دروند د مسئولیت بار، په داسي ډول ښيي:

نوربیا...

salamwatanam@gmail.com